

Julie Martine Haugen

Forestillinger om kvinnelig homoseksualitet i politiske debatter i 1889 og 1902

Fordypningsoppgave i Lektorutdanning i historie for trinn 8-13

Veileder: Maria Fritsche

Mai 2023

Julie Martine Haugen

Forestillinger om kvinnelig homoseksualitet i politiske debatter i 1889 og 1902

Fordypningsoppgave i Lektorutdanning i historie for trinn 8-13
Veileder: Maria Fritsche
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for moderne samfunnshistorie

Kunnskap for en bedre verden

Forestillinger om kvinnelig homoseksualitet i politiske debatter i 1889 og 1902

Sammendrag

Gjennom 1800-tallet var homoseksualitet ulovlig i Norge, men i 1889 ble straffeloven som kriminaliserte «omgjængelse imod naturen» nærmere konkretisert. Menn ble nå eksplisitt nevnt, mens kvinner ble utelukket. Likevel ble det i de neste tiårene debattert om kvinnelig homoseksualitet burde inkluderes. I denne oppgaven undersøker jeg hvorfor straffeloven ble endret i 1889, og hvorfor bare menn ble nevnt. I tillegg ser jeg på hvilke forestillinger om kvinnelighet og kvinnelig seksualitet som kom til syne i debatten rundt planlagte lovendringer 1902.

I denne undersøkelsen har jeg brukt protokoller av et ettermiddagsmøte 6. juni i 1889 i Odelstinget og av et møte 19. februar 1902 i Lagtinget. Disse protokollene inneholder forhandlinger knyttet til foreslåtte lovendringer i 1889 og 1902, hvor det diskuteres om kvinner skal inkluderes i paragrafen. Når jeg har undersøkt disse protokollene, har jeg fokusert på ord og uttrykk som brukes for å få en forståelse på hvorfor kvinner ble ekskludert fra paragrafen.

Homoseksualitet ble i 1889 og 1902 ikke omtalt på samme måte som i dag. Begrepene «utugtige handlinger», «omgjængelse mot naturen» og «legemlig omgjængelse» ble brukt i stedet for homoseksuelle handlinger. Å definere hva som går under disse begrepene, spesielt utugtige handlinger, preger store deler av forhandlingene rundt lovendringene av §18-21 og senere §213. Omgjængelse mot naturen og legemlig omgjængelse ble mest brukt som beskrivelse av homoseksuelt samleie, men utugtige handlinger var vanskeligere å definere. Det kan forstås som seksuelle handlinger som ble regnet som uanstendige og umoralske.

Det sentrale spørsmålet i begge protokollene er om kvinnelig homoseksualitet går inn under rammene av paragrafen. Hverken i Odelstinget i 1889 eller Lagtinget i 1902 var politikerne komfortable med å diskutere homoseksualitet, til tross for allerede lukkede dører. Denne motviljen til å diskutere homoseksualitet, da spesielt kvinnelig homoseksualitet, gir et lite innsyn i forestillingene om kvinnelig homoseksualitet i politiske debatter i 1889 og 1902.

Innhold

Kapittel 1: Innledning.....	2
1.1 Problemstilling:	2
1.2 Tidligere forskning	2
1.3 Kilder og metoder.....	5
1.4 Oppgavens struktur	6
Kapittel 2: Historisk bakgrunn	7
2.1 Medisin og psykiatri inn i diskusjonene rundt §18-21 i 1880-årene og frem til 1907. 7	
2.2 Synet på kvinners seksualitet før 1880-tallet	9
2.3 Endring i forståelsen av kvinners seksualitet, fra 1880-årene til 1902	10
Kapittel 3: Analyse.....	11
3.1 Odelstinget 1889	11
3.1.1 Protokoll av ettermiddagsmøte 6. juni 1889	11
3.1.2 Politikerne	12
3.1.3 Hvorfor ble Straffeloven §18-21 endret?	14
3.1.4 Hvorfor ble kvinner utelatt?	16
3.2 Lagtinget 1902.....	19
3.2.1 Protokollen av møte 19. februar 1902.....	19
3.2.2 Hvilke forestillinger om kvinnelighet og kvinnelig seksualitet kom til syne i debatten?.....	20
3.2.3 Oppsummering	24
3.3 Likheter og ulikheter mellom Odelstinget 1889 og Lagtinget 1902	25
Kapittel 4: Konklusjon	26
Kilder og litteratur	28
Primærkilder:.....	28
Litteratur:.....	28

Kapittel 1: Innledning

I denne oppgaven skal jeg se på lovendringer i Norges Straffelov kapittel 18, §21 i 1889 og §213 i 1902. Den omhandler forbud mot homoseksuelle handlinger. §18-21 ble i den nye loven av 1902 endret til §213. Videre skal jeg undersøke hvordan kvinnelig seksualitet og homoseksualitet ble skildret og tatt i betraktning. Jeg skal se nærmere på den politiske debatten som kom med lovendringene i Odelstinget i 1889 og Lagtinget i 1902. Jeg skal gå i dybden på hvordan de omtaler temaet og forholder seg til problemstillingen, hvor jeg også undersøker uttrykk, ordbruk og årsaker.

1.1 Problemstilling:

Gjennom 1800-tallet var homoseksualitet ulovlig i Norge, men i 1889 ble straffeloven som kriminaliserte «omgjængelse imod naturen» nærmere konkretisert. Menn ble nå eksplisitt nevnt, mens kvinner ble utelukket. Likevel ble det i de neste tiårene debattert om kvinnelig homoseksualitet burde inkluderes.

Hvorfor ble straffeloven endret i 1889, og hvorfor ble bare menn nevnt? Hvilke forestillinger om kvinnelighet og kvinnelig seksualitet kom i debatten rundt planlagte lovendringer 1902 til syne?

1.2 Tidligere forskning

Etter en grundig undersøkelse av tidligere forskning, er det noen forskjellige masteroppgaver og bøker som er interessante for å undersøke min problemstilling. Utvalget jeg har gjort av tidligere forskning vil gi et bredt perspektiv i undersøkelsen av endringen i straffeloven kapittel 18, paragraf 21 i Norge i 1889, endringen til §213 i 1902 og ekskluderingen av kvinner i disse lovendringene.

I undersøkelsen av denne problemstillingen er masteroppgaven i historie *Forargeligt og Uteerligt Forhold. Rettsforfølgelse av sex mellom kvinner på midten av 1800-tallet i Norge* (2018) av Tonje L. Skjoldhammer relevant. Skjoldhammer har basert sin oppgave på de to eneste rettssakene som omhandler homoseksualitet mellom kvinner som havnet i

høyesteretten, den første i 1847 og den andre i 1854¹. I analysen av rettssakene har Skjoldhammer også sett på hvordan sex mellom kvinner ble oppfattet og forstått under de to rettssakene. Hun har konkludert med at seksualitet hos kvinner ble anerkjent, men sex mellom to kvinner ikke var likevel ikke tenkelig, da sex måtte inkludere en mann. I tillegg konkluderer Skjoldhammer med at denne tolkningen av hva som egentlig er sex på midten av 1800-tallet, også kom til syne gjennom tolkning av lovverket under rettssakene i 1847 og 1854². Dette er relevant for denne oppgaven fordi hennes analyser kan benyttes som et grunnlag for å se videre på utviklingen i debattene rundt kvinners seksualitet i lovendringene av Odelstinget i 1889.

Martin Skaug Halsos skrev sin masteroppgave i historie i 2001, *§213 i almindelig borgerlig straffelov av 1902: homoseksualitet i Norge og rettslige sanksjoner mot den fra slutten av 1800-tallet til 1972*. I masteroppgaven sin har han undersøkt reguleringer av Straffelovens §213 av 1902 mellom 1905 og 1950 i Kristiania, som omhandler straff for homoseksuelle handlinger³. I tillegg har han undersøkt årsakene til endringen av den tidligere §213, som i 1889 var §18-21. For å undersøke §213 og §18-21, som er relevant for min oppgave, har han brukt ulike typer rettslig materialer som juridisk materiale fra serien *Stortingets forhandlinger* og av Justisdepartementets Lovavdeling⁴. Halsos sin masteroppgave gir dermed et rettshistorisk perspektiv. Halsos har etter sine analyser konkludert med at årsaken til selve revisjonen og endringen av straffeloven i 1889 var til fordel for innføringen av juryordning i det norske rettsvesenet. Når spørsmålet om skyld i en forbrytelse skulle stilles til en jury, var dommeren avhengig til å kunne få et klart ja eller nei på spørsmålet. I tillegg til at «omgjængelse imod naturen» kunne bli for utfordrende for andre personer som ikke var utdannet jurist, som kom inn via juryordningen⁵. Videre har han konkludert at §213 fra 1902 ikke ble tatt i bruk like mye på grunn av at «allmenne hensyn» måtte være til stede. Halsos forklarer dette med at brudd på §213 måtte forstyrre allmennheten før eventuelle rettssaker ble gjennomført⁶. Dette er også interessant i videre undersøkelser av diskusjonene av lovendringene i denne oppgaven.

---

¹ Skjoldhammer 2018: 1

² Ibid: 80

³ Halsos 2001

⁴ Ibid: 11-13

⁵ Ibid: 33, 35

⁶ Ibid: 181

For å undersøke forestillingene om kvinnelighet og kvinners seksualitet rundt debattene av lovendringer i 1902, er Kari Melby sitt kapittel *Husmortid – Kjønn som politikk* i boken *Med kjønnsperspektiv på norsk historie* (2020) svært nyttig. Hun har undersøkt hvordan kvinners seksualitet og oppfattelsen av dette endret seg i begynnelsen av 1900-tallet. Endringen hun har funnet omhandler hvordan seksualitet, reproduksjon og prevensjon ble mer akseptert å debattere i samfunnet generelt på starten av 1900-tallet⁷. Videre introduserer hun begrepet «seksuelt medborgerskap»⁸ for å illustrere denne endringen. Melby bruker dette begrepet for å illustrere inkluderingen av kvinners seksualitet i samfunnsdebatten. Hennes undersøkelser og funn av denne utviklingen vil være relevant i denne oppgaven for å undersøke hvordan debatter om kvinners seksualitet ble inkludert i 1902.

I 2019 skrev Hanne Marie Johansen boken *Skeive linjer i norsk historie, frå norrøn tid til i dag*. I denne boken undersøker Johansen skeiv historie i Norge fra senantikken til i dag. Det som er aktuelt for å utforske min problemstilling, er hennes undersøkelser om homoseksualitet fra årene 1850 til 1902. I denne tidsperioden undersøker hun den medisinske og psykiatriske debatten som foregikk i forarbeidet til lovendringen i 1889, og rettspraksis knyttet til §18-21, §213 fra 1902, mellom 1889 til 1902⁹. Noen av hennes funn er hvordan utviklingen innenfor psykiatrien endret seg på slutten av 1800-tallet. Johansen viser til psykiateren Henrik Arnold Thaulow Dedichen som en av psykiaterne som argumenterte om å avskaffe §213¹⁰. Argumentene Dedichen presenterte, var at homoseksualitet var en sinnslidelse eller, i noen tilfeller, et resultat av noe medfødt. Johansen bruker dette til å illustrere denne endringen fra at homoseksualitet var «bare» en forbrytelse, til å være en sykdom. Johansen sine undersøkelser vil bidra til å få et innblikk i den medisinske og psykiatriske vinkelen som også kom til syne i debattene i 1902.

For en nærmere undersøkelse av hvorfor kvinner havnet utenfor §213 sine rammer, er Anette Halvorsen Aarset sin særavhandling til juridisk embetseksamen *Rettslig regulering av homoseksuell praksis 1687-1902* interessant. I tillegg til å undersøke §213 (§18-21 fram til 1902) for å redegjøre for rettspraksis i Norge i tidsperioden 1889 til 1902¹¹, fokuserer hun også på forarbeidet til denne paragrafen. Til dette har Aarset brukt protokollene av debattene i

---

⁷ Melby 2020: 423

⁸ Ibid: 423

⁹ Johansen 2019

¹⁰ Ibid: 95-96

¹¹ Aarset 2000: 126

Odelstinget i 1889 og Lagtinget i 1902, hvor paragrafen ble endret fra §18-21 til §213. På bakgrunn av sine undersøkelser av rettspraksis i Norge i denne tidsperioden, har hun konkludert med at mye av debatten om inkluderingen av kvinner i §213 handlet om kvinner måtte møte alle krav for at det var et brudd på §213. For at en rettsak kunne bli ført, måtte det være «fullbyrdet forbrytelse», noe som protokollene fra 1889 og 1902 viser at ble diskutert¹². Aarset sin undersøkelse av disse to protokollene er svært nyttig i min analyse av debattene rundt kvinners seksualitet og både inkludering og ekskludering av kvinner i debattene i 1889 og 1902.

1.3 Kilder og metoder

I denne oppgaven skal jeg undersøke hvorfor straffeloven ble endret i 1889, hvorfor ble bare menn nevnt og hvilke forestillinger om kvinnelighet og kvinnelig seksualitet i debatten rundt planlagte lovendringer i 1902 som kom til syne. Det er mye forskning gjennom årene som har fokusert på holdninger knyttet til homoseksualitet gjennom 18- og 1900-tallet. Gjennom et grundig litteratursøk, har jeg funnet lite tidligere forskning eller annen litteratur som går i dybden i ulike kilder for å undersøke hvilke syn på kvinnelig homoseksualitet som kommer frem i protokollene av Odelstinget i 1889 og Lagtinget i 1902.

For å undersøke hvorfor kvinner ble utelatt i lovendringene knyttet til kapittel 18, paragraf 21 av straffeloven i 1889 og §213 av 1902, er det to protokoller som er interessante å undersøke. Den første av disse er protokollen fra debatter i Odelstinget i 1889 av et ettermiddagsmøte 6. juni 1889, forhandlinger i stortinget angående forandring i Straffeloven §18-21¹³. Den andre er av debatter i Lagtinget, 19. februar 1902, angående Straffeloven §213¹⁴. Protokollene er direkte knyttet til debattene om lovendringen av paragrafen jeg undersøker, samt debatten om å inkludere kvinner inn i paragrafen. Protokollene er trykte dokumenter som er scannet og publisert på Stortinget sine nettsider.

Gjennom undersøkelsen av disse protokollene skal jeg se på ordbruk og uttrykk som brukes i

---

¹² Aarset 2000: 61-62

¹³ Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstien, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*

¹⁴ Lagtinget. (1902). Stortingstien indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213*

argumentene som ulike politikere presenterer. Jeg har også sett på hvilke politiske partier de tilhører, om det har noen innvirkning på argumentene, samt hvem personene var, og om dette kommer til syne i uttalelsene.

Jeg har valgt å undersøke disse to protokollene fordi de kan belyse hvordan kvinner og kvinners seksualitet ble behandlet og diskutert under de to lovendringene. Det finnes mange ulike protokollene som også berører dette temaet. Innstillingen av Straffelovkommisjonen av 1885 viser også en debatt om hvorvidt kvinner skal inkluderes i loven eller ikke. Likevel, har jeg valgt å undersøke protokollene av Odelstinget 6. juni 1889 og Lagtinget 19. februar 1902 fordi disse gjenspeiler en interessant diskusjon hvor datidens holdninger knyttet direkte til lovforslagene og synet på homoseksualitet.

Disse to protokollene kan likevel gi noen begrensninger. Dette er to av flere protokoller av diskusjoner rundt lovendringene, og skildrer holdninger og uttalelser til en bestemt gruppe. Den gruppen var politikere i Stortinget som ble valgt til medlemmer i Odelstinget i 1889 og Lagtinget i 1902. Deres oppgave var å behandle foreslåtte lovendringer og stemme over å vedta loven eller ikke. Protokollene gir derfor ikke et bredt perspektiv til eventuelle andre holdninger i samfunnet på denne tiden. Innstillingen av Straffelovkommisjonen av 1885 er en annen kilde som kan ha gitt et annet syn på problemstillingen. Jeg har likevel valgt ut de to protokollene av Odelstinget og Lagtinget som primærkilder. Dette gir en mulighet for å kunne gå mer i dybden på de forskjellige holdningene til politikere på den tiden.

I både §18-21 og §213, handlet andre del av paragrafene om omgjengelse mellom mennesker og dyr. Denne delen av paragrafen blir ikke diskutert i disse protokollene, og er heller ikke relevant for min oppgave. Jeg har derfor valgt å ikke inkludere denne setningen i min oppgave.

1.4 Oppgavens struktur

I denne oppgaven skal jeg undersøke perioden 1889 til 1902 i Norge hvor to lovendringer knyttet til forbud mot homoseksualitet ble redigert. I debatten om disse endringene ble det også stilt spørsmål om kvinner skulle inkluderes i ordlyden. Først skal jeg redegjøre for hvordan medisin og psykiatri ble knyttet opp mot homoseksualitet. Dette vil legge et grunnlag for å undersøke hvorfor dette ble inkludert i debattene rundt endring i straffeloven i

Odelstinget i 1889 og Lagtinget i 1902. I tillegg vil jeg redegjøre for synet på kvinnelig seksualitet før 1880-årene fram til 1902. Denne bakgrunnsinformasjonen er relevant for å kunne forstå argumenter mot inkludering av kvinner i §18-21, fra 1902 §213, som kom inn i disse debattene i Odelstinget i 1889 og Lagtinget i 1902. Videre skal jeg se på argumentene som ble brukt for og mot om kvinnelig homoseksualitet skulle inkluderes i §213 i de to protokollene. Til slutt skal jeg undersøke likheter og ulikheter knyttet til synet på kvinnelig homoseksualitet mellom de to protokollene.

Kapittel 2: Historisk bakgrunn

2.1 Medisin og psykiatri inn i diskusjonene rundt §18-21 i 1880-årene og frem til 1907

Homoseksualitet ble knyttet til psykiatri fremfor noe annet utover 18- og 1900-tallet. Dette var en ny utvikling i samfunnet, da homoseksualitet hadde tidligere blitt sett på som en forbrytelse. Homoseksualitet fikk en plass innenfor psykiatriens rammer med diskusjonen at det heller var en «lidelse» enn noe annet. I tillegg startet forskningen på homoseksualitet, da innenfor medisinske rammer, på midten av 1800-tallet¹⁵. Denne forskningen skulle også hjelpe rettsvesenet med å undersøke rettssaker hvor for eksempel sodomi var mistenkt¹⁶. Den medisinske forskningen knyttet til homoseksualitet førte også til en diskusjon om hvorvidt homoseksualitet kunne føres og straffes i rettsvesenet. Bernhard Getz var en av politikerne som brukte denne nye forskningen for å fremme et forslag om slutt på straff fordi det var «nytteløst». Dette begrunnet han med at homoseksualitet var en sykdom og kunne heller ikke stoppes ved straffeforfølgelse¹⁷.

Sinnslidelser på 1800-tallet inkluderte alt fra depresjon til overdreven onani. Endringen som kom på slutten av 1800-tallet, var at homoseksualitet ble regnet som en sinnslidelse og da ikke en forbrytelse som tidligere. *Det medisinske Selskab i Kristiania* i 1906 startet «en møteserie om homoseksualiteten»¹⁸. Det vil si de holdt møter for å diskutere ulike fenomen innenfor det medisinske og psykiatriske, hvor det ofte var foredrag av forskjellige leger. Henrik Arnold Thaulow Dedichen holdt i 1907 et foredrag¹⁹. Han var også engasjert i ulike

---

¹⁵ Aarset, 2000: 110

¹⁶ Ibid: 110, 115

¹⁷ Ibid: 120-122

¹⁸ Johansen, 2019: 95

¹⁹ Ibid: 95-96

tidsskrift og jobbet innenfor psykiatriens miljø for å utvikle lover og å jobbe med å forstå ulike «sinnslidelser». Dedichen var for eksempel redaktør i *Tidsskrift for nordisk Retsmedicin og Psykiatri*²⁰. I sitt foredrag i 1907 i Kristiania, stilte han spørsmål til homoseksualitet, og hvordan dette hadde tidligere blitt oppfattet og omtalt innenfor psykiatrien. Dedichen tok til orde for å avskaffe §213 og legalisere homoseksualitet, men det var ikke bare han som hadde dette synet på dette temaet. Nå var det flere innen psykiatrien som stilte spørsmål, ikke hvorvidt om det var en «sykdom», men om personer kunne straffes for dette, en sykdom som de led av. I tillegg kom det en endring i meninger hvordan sinnslidelser oppsto. Det ble forsket på om slike lidelser kunne være medfødt. Dermed kom arv også inn i debatten²¹. Siden denne utviklingen startet allerede før Dedichen startet sin møteserie, er denne forskningen angående homoseksualitet relevant for debattene knyttet til §213²².

Rettsmedisin har vært en del av retten og politiets ressurser innenfor domstolene siden 1814 da rettsmedisin ble et fag i Kristiania. Når det medisinske miljøet begynte å forske mer på psykiatri, påvirket dette rettsvesenet, da til en viss grad. I protokollen av Lagtinget i 1902, kommer denne utviklingen til syne når argumenter baserer seg på det medisinske og naturvitenskapelige. Innenfor disse argumentene kommer også utviklingen av psykiatrien frem.

En sak som ikke hadde endret seg derimot, som Johansen poengterer, var debatten om arv og miljø innenfor homoseksualitet. Dedichen og andre psykiatere, som for eksempel Ragnar Vogt, mente arv spilte en stor rolle om mennesker ble homoseksuelle. Altså at det var noe personer ble født med og som ikke kunne kureres. De mente også at i noen spesielle tilfeller kunne det komme av miljø, da et resultat av «overdreven onani» og «eksperimentering med sex»²³. Selv om det vitenskapelige miljøet innenfor psykiatri hadde endret sitt synspunkt på hvorvidt mennesker skulle straffes for homoseksualitet, holdt de fortsatt fast ved disse årsakene, slik som politikerne også gjorde. Dette gjenspeiles gjennom diskusjonene i Odelstinget i 1889 og Lagtinget i 1902 rundt lovendringene og §213 (tidligere §18-21)²⁴. Disse teoriene og nye synene på homoseksualitet på tidlig 1900-tallet av Ragnar Vogt og Henrik Arnold Thaulow Dedichen var det ikke alle som støttet og var enig i. Et eksempel på

---

²⁰ Johansen 2019: 95

²¹ Ibid: 96

²² Aarset, 2000: 110

²³ Johansen 2019: 96; Aarset, 2000: 111

²⁴ Aarset, 2000: 117

dette er Johan Scharffenberg. Han var en sterk stemme innenfor både vitenskapsmiljøet og debatter generelt i samfunnet. Scharffenberg mente at ungdommer var utsatt for uvaner, slik som alkoholmisbruk og homoseksualitet, og det var viktig å stoppe ungdommene før de hadde mulighet til å «prøve» eller bli homoseksuelle. Dette er en sterk motsetning til Dedichen, som mente årsaken var først og fremst arv, og at det ikke fantes noen «kur» for homoseksualitet, mennesker var rett og slett født sånn. Scharffenberg ville heller «rense» samfunnet for homoseksuelle. Han var uenig til at mennesker ble født homoseksuelle, og det var heller noe mennesker, spesielt ungdommer var sårbare og kunne bli homoseksuelle ved å tilegne seg homoseksuelle erfaringer. Ved å straffe homoseksuelle, kunne loven hjelpe til å stoppe homoseksuelle å dele sine dårlige personlige trekk²⁵.

2.2 Synet på kvinners seksualitet før 1880-tallet

Synet på kvinners seksualitet før 1880-tallet var nokså beskjedent. Det at kvinner ikke følte på seksuelle følelser, og i alle fall ikke snakket om disse, var et syn som var utbredt på denne tiden. Dette gjaldt spesielt blant borger- og overklassen i samfunnet²⁶. Skjoldhammer peker derimot på at denne normen med at kvinners seksualitet ikke ble anerkjent eller noe som ble tenkt at eksisterte, ikke var tilfellet innenfor den lavere samfunnsklassen. Likevel ble kvinners seksualitet en del av enkelte folkeviser og eventyr, da gjerne at kvinnen var den mest seksuelle og forførte menn²⁷.

Gjennom rettsprosessene av §18-21 og §213 er det bare noen få som omhandler kvinner, og bare to kom til høyesterett. I disse handlet ikke rettssakene like mye om det faktum at sex hadde foregått mellom to kvinner, men heller at noen av kvinnene hadde påtatt seg en «mannlig» rolle under sex. Dette ble det som okkuperte det meste av tiden i rettssakene. Skjoldhammer viser til protokollene av disse, spesielt rettssaken mot to kvinner som het Simone og Olava fra 1854. Med hjelp av fokuset i protokollene, har Skjoldhammer funnet ut at dommerne var mer opptatt av mannlighet og at deres tolkning og mening om hva sex var. Sex foregikk bare av reproduktive årsaker, ikke på grunn av nytelse²⁸. I høyesterettssaken i 1854 ble de to kvinnene anklaget for homoseksuelle handlinger frikjent. Dette førte til at det

---

²⁵ Johansen, 2019: 96-97

²⁶ Skjoldhammer, 2018: 58

²⁷ Ibid: 58

²⁸ Ibid: 65

ble «slutt» på straffeforfølgelse av skeive kvinner i Norge, til tross for at dette teoretisk sett gikk under loven av «omgjængelse imod Naturen»²⁹.

Aarset viser at kvinner havnet utenfor lovens rammer ved å vise til ordlyden av loven av 1842; forbrytelsen måtte «fullbyrdes». Dette skjedde gjennom «res in re» og «effusio seminis». Det betyr at for at forbrytelsen kunne være fullbyrdet, måtte penetrering og ejakulasjon forekomme³⁰. Masturbasjon falt utenfor disse rammene, og på grunn av forståelsen av kvinnelig seksualitet på den tiden, havnet derfor kvinnelig samleie også utenfor³¹.

2.3 Endring i forståelsen av kvinners seksualitet, fra 1880-årene til 1902

På begynnelsen av 1900-tallet endret samfunnsdebatten seg. Den ble preget av det som kan tolkes som mer moderne diskusjonstema. Temaene som er merverdige på starten av 1900-tallet er seksualitet, reproduksjon og prevensjon, men ikke bare knyttet til menn, nå ble kvinner inkludert i diskusjonene. Utviklingen i samfunnsdebatten og kvinnekampen omhandlet kvinners rettigheter og seksualitet. Det kom et skifte fra å mene at kvinners seksualitet var ikke-eksisterende, og hvis det foregikk noen seksuelle handlinger, var kvinnens rolle alltid passiv³². Dette viser også Skjoldhammer til i sine undersøkelser³³. Nå ble det ofte anerkjent at kvinner hadde seksuelle følelser og søkte, slik som menn, nytelse. Diskusjonene hos politikerne inkluderte ikke alltid denne utviklingen av «kvinnelig seksualitet». Årsaken til denne økte interessen av å diskutere disse temaene var en endring i familiekulturen. Antall fødte barn falt, kvinner kjempet for flere rettigheter og flere ønsket heller selvstendighet enn det tidligere familielivet. Ugifte kvinner hadde flere rettigheter enn gifte kvinner³⁴. Spesielt kvinner i middelklassen jobbet for å være økonomiske selvstendige, og blant disse kvinnene var det mange som delte hjem og liv med andre kvinner. Denne delingen av hjem og liv ble ikke nødvendigvis betraktet som seksuelle, men heller uskyldige og respektert, selv om det i flere tilfeller var romantiske forhold mellom kvinnene³⁵. Samfunnsutviklingen innenfor kvinners rettigheter hadde også motstand, og flere var bekymret. Melby viser til en psykiater

---

²⁹ Aarset, 2000:72-85, Skjoldhammer 2018:79; Johansen, 2019:70

³⁰ Aarset, 2000: 61

³¹ Ibid: 61

³² Melby 2020: 423

³³ Skjoldhammer, 2018: 8, 58

³⁴ Melby, 2020: 420-423

³⁵ Ibid: 423-426

ved navn Paul Winge, men også flere leger motsatte seg denne utviklingen. Psykiatere og leger ga stor innflytelse i debatten på grunn av deres profesjon, og brukte argumenter som gikk mer på det biologiske og medisinske ved kvinner³⁶.

Kapittel 3: Analyse

3.1 Odelstinget 1889

3.1.1 Protokoll av ettermiddagsmøte 6. juni 1889

I 1885 ble det nedsatt en straffelovkommisjon som skulle gjennomgå Straffeloven av 1842 og foreslå eventuelle endringer som skulle fungere som en midlertidig Straffelov til en helt ny kunne bli utarbeidet. Protokollen jeg skal undersøke er fra et ettermiddagsmøte 6. juni 1889 angående forandringer i Straffeloven i Odelstinget. På dette møtet skulle medlemmene i Odelstinget stemme om forslaget til lovendringen av kapittel 18, §21, presentert av Straffelovkommisjonen, skulle bli innført. Den nye ordlyden foreslått av Straffelovkommisjonen av 1885 var: «Finder legemlig Omgjængelse Sted mellem Personer af Mandkjøn, straffes de Skyldige med Straferbeide i femte Grad eller Fængsel. Med samme Straf, ansees den, der har legemlig Omgjængelse med Dyr.»³⁷. Jeg skal fokusere på første del av paragrafen, og utelukke siste del som handler om omgjængelse med dyr, da dette ikke er relevant til min oppgave, og heller ikke noe som diskuteres i protokollen fra ettermiddagsmøtet 6. juni 1889 i Odelstinget. Videre skal jeg ved hjelp av denne protokollen undersøke hvorfor bare menn ble inkludert i lovforslagene av endring i kapittel §18-21, samt argumentene for å ekskludere kvinner i ordlyden av denne loven.

I 1887 ble rettsvesenet i Norge endret. Det ble innført en jury-ordning, og i den anledning ble det bestemt at det var nødvendig å gjennomgå Straffeloven av 1842. Dette var for å kunne gjøre eventuelle endringer i lover, for å tilpasse denne nye ordningen. I den nye Juryloven som ble innført, sto det at en jury skulle stilles spørsmål om en person var skyldig i en

---

³⁶ Melby, 2020: 426

³⁷ Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstien, Stortingforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 642

forbrytelse, akkurat slik den sto nedskrevet i Straffeloven. Dette krevde at en jury både kunne forstå hva straffeparagrafene innebar, og at de kunne svare ja eller nei på spørsmålet om skyld i forbrytelsen. Derfor ble det nødvendig å utarbeide en midlertidig Straffelov, som skulle fungere til at Stortinget hadde mulighet til å opparbeide en helt ny og revidert Straffelov³⁸.

3.1.2 Politikerne

Ettermiddagsmøtet 6. juni i 1889 i Odelstinget ble ledet av Thomas von Western Engelhart som var valgt president i Odelstinget under disse forhandlingene. Det var åtte politikere som uttalte seg under dette møtet, og uttalelsene fra syv av disse personene er de jeg skal undersøke. Politikereren og juristen Herman Johan Foss Reimers bidro ikke til diskusjonene, men stilte bare et spørsmål. De syv personene som uttalte seg som jeg skal undersøke, var Walter Scott Dahl, her omtalt som Statsråd Dahl, Emil Stang, Christian Schweigaard, Ole Roald Andreas Rynning, Ole Larsen Skattebøl, Sofus Anton Arctander og Alex Bech. Alle disse personene, bortsett fra Schweigaard, var også utdannet jurist.

Av denne forhandlingen 6. juni 1889, er målet å enten vedta eller avslå straffelovkommisjonens forslag til §18-21. Likevel viser denne protokollen at diskusjonene heller blir dominert av hvorvidt det skal i det hele tatt diskutere slike tema (homoseksualitet) foran så mange mennesker som er til stede i Odelstinget. Videre er det også et stort fokus på et tilleggsforslag Dahl fremmer. Dahl mener at dette nye lovforslaget svakheter. Den vil ikke dekke flere ulike seksuelle handlinger. Han vil innføre et tillegg til loven som gjør det mulig å straffe flere homoseksuelle handlinger.

Walter Scott Dahl var en politiker og var en del av Johan Sverdrups Venstre-regjering. I tillegg var han sjef for Justis- og politidepartementet³⁹. Etter Engelharts presentasjon av den nye §18-21, tar Dahl ordet. Han starter med å si seg enig i at den foreslåtte paragrafen er en forbedring, men påpeker likevel hvordan denne nye ordlyden fører til en rekke begrensninger. På grunn av det Dahl mener er et «hull» i loven, fremmer han et tilleggsforslag for å ta inn i den foreslåtte paragrafen. Dahl mener hans tilleggsforslag vil da tette dette hullet i loven, og gjøre at loven kan straffe flere handlinger enn bare sodomi, som han mener denne foreslåtte

---

³⁸ Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstienende, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Ettermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 643

³⁹ Lindstøl, 1914a: 185-186

paragrafen dekker.

Emil Stang (f. 1834) var jurist og politiker, og var med å danne partiet Høyre i 1884, og satt videre som formann. Han var også formann i Justiskomiteen fra slutten av juni 1889, og statsminister i Norge fra 13. juli 1889 til 1891.⁴⁰ I denne forhandlingen støtter han først og fremst kommisjonens forslag, og støtter hvordan den nye ordlyden er til fordel for den nye jury-ordningen. Likevel preges mange av hans uttalelser om å motsette seg Dahls forsøk på å komme med et tilleggsforslag, da han sterkt mener at Odelstinget ikke er stedet for å diskutere dette temaet mer enn nødvendig for å kunne stemme over forslaget. For å kunne fremme et slikt forslag, måtte det mer forskning og forhandling til utenfor Odelstinget.

Alex Bech var en stortingsrepresentant for partiet Høyre, og utdannet jurist. Slik som Dahl uttrykker, mener også Bech at det nye lovforslaget har for mange usikkerheter og hull. Han mener den tidligere straffeloven inkluderte flere «utugtige» handlinger, og den nye loven vil være et tilbakeskritt. Hvordan definere utugtige handlinger, er noe som er et tema for debatt i denne forhandlingen. I denne forhandlingen er det ingen av politikerne som gir et forslag om hva utugtige handlinger er, men beskrives som motbydelige og handlinger som trosser det moralske riktige. Akkurat hvilke utugtige handlinger Bech søker å inkludere sier han ikke noe om, men at det handler om flere seksuelle handlinger enn bare samleie, er klart. Han stemmer mot forslaget. Til tross for å være enig med Dahl angående hvordan denne loven ikke er bra nok, stiller han seg på side med Stang når det kommer til hvordan denne loven blir diskutert i Odelstinget. Et slikt tilleggsforslag vil ikke være nyttig, fordi forslaget må heller behandles og undersøkes videre før det i hele tatt bør bli tatt opp for forsamlingen.

Schweigaard var Odelstingets visepresident under disse forhandlingene angående endringen i Straffeloven. Han var også stortingsrepresentant og tilhørte partiet Høyre⁴¹. Ole Roald Rynning var en stortingsrepresentant som tilhørte partiet Høyre⁴². Ole Larsen Skattebøl var politiker og høyesterettsdommer. Han var også stortingsrepresentant, og tilhørte partiet Høyre⁴³. Sofus Anton Arctander var en stortingsrepresentant ved partiet Venstre⁴⁴. Alle disse politikerne var enig med Stang. Den nye foreslåtte loven var en forbedring, men Dahls

---

⁴⁰ Lindstøl, 1914b: 820-821

⁴¹ Ibid: 774-775

⁴² Ibid: 735

⁴³ Ibid: 797

⁴⁴ Lindstøl, 1914a: 39

tilleggsforslag måtte trekkes ut av diskusjonen på akkurat det møtet den ettermiddagen. Det som også er interessant å merke i denne forhandlingen, er at deres meninger ikke ser ut til å være avhengig om de var en del av partiet Høyre eller Venstre, men det kan argumenteres for at dette kan sees som mer politikernes egne meninger, da ingen av de viser til sine partier. Dette er noe vi er kjent med at politikere gjør i dag, men det forekom ikke i like stor grad på denne tiden.

3.1.3 Hvorfor ble Straffeloven §18-21 endret?

For å kunne nærmere undersøke hvorfor Straffeloven §18-21 ble endret i 1889, og hvorfor bare menn ble nevnt, er det nyttig å undersøke de ulike politikerne sine uttalelser, i tillegg til ordbruk. Ved å undersøke hvilke ord de valgte å bruke, er det mulig å få en bedre forståelse av hva deres argumenter bunner i. Politiske uttalelser og argumenter kan påvirkes av personlige meninger, religiøse meninger, vitenskapelige tanker og forskning, eller moralske normer.

I spørsmålet om hvorfor lovteksten ble endret i 1889, er det to årsaker som kommer fram i protokollen fra Odelstinget 1889. Den første er hvordan jury-ordningen ble innført i det norske rettsvesenet i 1887. Emil Stang presenterer flere argumenter for at dette nye lovforslaget hadde en bedre uttrykksform enn §18-21 i Straffeloven av 1842 med tanke på den nye jury-ordningen. Hans første argument var at det ville være «urimelig»⁴⁵ å beholde ordlyden av Straffeloven §18-21 av 1842. Tidligere ordlyd var: «Omgjængelse, som er imod Naturen, belægges med strafarbeide i femte Grad»⁴⁶. Med dette mente han at på grunn av hvordan den tidligere loven var formulert, ville det være urimelig å stille slikt spørsmål til en jury. Ordlyden var rett og slett uforståelig. Han viser til hvordan ikke en gang jurister vet hva «omgjængelse mot naturen» betyr, med mindre de har lest vitenskapelige tidsskrifter og virkelig jobbet for å sette seg inn i denne paragrafen. Når det var så vanskelig for jurister å forstå loven, ville det være urimelig å stille spørsmålet til en jury, ifølge Stang⁴⁷. I tillegg til at formuleringen var vanskelig å tolke, skulle rettsvesenet med den nye juryloven stille

---

⁴⁵ Uttalelse Emil Stang: Odelstinget. (1889, Juni 6). Storthingstiende, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget.(nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 643

⁴⁶ Kongeriget Norges Criminallov af 20de August 1842: Attende Capitel. Om Løsagtighed §21, 1842

⁴⁷ Uttalelse Emil Stang: Odelstinget. (1889, Juni 6). Storthingstiende, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 643

forbrytere til retten, og juryen skulle svare på spørsmål om brudd på straffeloven med et klart ja eller nei. I tillegg måtte spørsmålet til juryen bli stilt akkurat slik den var nedtegnet. Dette var årsaken til at den foreslåtte endringen, senere bifalt mot 14 stemmer, ble skapt.

Stang fikk støtte av de fleste til sine argumenter om hvorfor denne nye ordlyden i §18-21 var nødvendig. De som var uenig i den nye ordlyden av §18-21 var Alex Bech Og Walter Scott Dahl. Selv om Dahl var enig i at denne nye loven var bedre med tanke på innføringen av juryordningen, mente han at den ville ramme for få handlinger. Bech stilte seg sterkt mot forslaget og uttalte: «Jeg vil blot sige, at jeg vil stemme mod den nye Paragraf, da jeg anser den for et Tilbageskridt»⁴⁸. Ulikt Dahl mente Bech at hele paragrafen ville være et tilbakeskritt, som ikke kunne løses med et tilleggsforslag som Dahl ville presentere. Uttalelsen av Bech illustrerer sterke motsetninger i holdninger angående den nye §18-21.

Den andre årsaken handler mer om hvordan definere sex mellom menn og homoseksualitet generelt, og hvilke handlinger som skulle være straffbare. Som Dahl bemerker i sin uttalelse: «Jeg tør gaa du fra, at det er det egentlige Sodomiteri, Komiteen her har villet ramme [...]»⁴⁹. Dahl mener at ved å presisere dette, ville andre seksuelle handlinger ikke lenger være straffbare med den ordlyden. Stang presenterer også dette som en årsak til denne endringen i ordlyden av §18-21. Med den tidligere loven «omgjengelse mot naturen», hadde det endt med at det var opp til høyesterett å tolke hvilke handlinger som gikk under denne loven. Ved å endre §18-21, mente han at det ville være lettere for rettsvesenet å kunne straffe spesifikke homoseksuelle handlinger. Som Dahl uttaler her: det er det egentlige sodomiteriet som skal kunne straffes.

Argumentene for at en av årsakene til endringen av §18-21 i 1889 handlet om hvilke seksuelle handlinger som skulle være straffbare, underbygges av Martin Skaug Halsos masteroppgave. Halsos viser til hvordan rettspraksis gjennom 1800-tallet hadde ført til at §18-21 endte med å bare straffe sex mellom menn (og mellom mennesker og dyr). Med dette menes det bare selve samleiet, men ikke andre seksuelle handlinger. I tillegg var det vanlig i rettsvesenet å tildele en aktiv og passiv rolle når det handlet om homoseksuelle handlinger. Det var tidligere

---

⁴⁸ Uttalelse Alex Bech: Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstien, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 648

⁴⁹ Uttalelse Walter Scott Dahl: Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstien, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 642

rettspraksis å gi den aktive part i de seksuelle handlingene strengere straff. Den nye ordlyden i §18-21 var ment til å kunne straffe begge partene i den seksuelle handlingen likt⁵⁰.

3.1.4 Hvorfor ble kvinner utelatt?

Når Dahl presenterer at han hadde en tilleggsparagraf til den foreslåtte lov, argumenterte han for at dette trengtes for å kunne straffe flere seksuelle handlinger enn bare samleie. Det som er interessant å merke, er at han anerkjenner at med den nye ordlyden utelukker homoseksualitet mellom kvinner, og da kan egentlig det forstås som «straffri». Til tross for Dahls ønske om å utvide lovens rammer til å handle om mer enn sodomi, ser han ikke grunn til å inkludere kvinner. Han understreker at han ikke anser det som *nødvendig* å inkludere kvinner. Dette begrunner han med å vise til hvor få saker som har vært for retten angående homoseksualitet mellom kvinner, og i tillegg at det er mange år siden sist. Dahls bruk av ordene «ikke nødvendig» er bemerkelsesverdig med tanke på hvordan synet på kvinner og homoseksualitet blir behandlet under denne forhandlingen⁵¹. Ved å bruke ordene «ikke nødvendig» kan det tolkes som at Dahls mening angående kvinnelig homoseksualitet ikke er en fare i samfunnet. Dette er en motsetning til meninger angående mannlig homoseksualitet som ble oppfattet som farlig og skadelig for samfunnet.

Også Stang omtaler kvinner i denne protokollen. I sine argumenter mot Dahl og Bechs uttalelser, kommenterer han flere utfordringer ved denne paragrafen. En av dem var akkurat hvilke seksuelle handlinger som var straffbare, og om den bare skulle omhandle menn. Homoseksualitet mellom kvinner ble omtalt av Stang knyttet til argumenter om hvorfor de var utelatt av loven. Han viser i sine uttalelser til lover i andre deler av Europa, hvor sex mellom kvinner er forbudt. Til tross for dette, har Stang den samme oppfatningen som Dahl. Kvinner trenger ikke å inkluderes fordi seksuelle handlinger mellom kvinner forekommer så sjeldent⁵². I tillegg bruker han ordet «upraktisk» når han taler om hvorfor kvinner ekskluderes fra §18-21. Slik som Dahl viser han til at tilfeller i rettsvesenet angående kvinnelig homoseksualitet

---

⁵⁰ Halsos, 2001: 33

⁵¹ Uttalelse Walter Scott Dahl: Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstien, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 642

⁵² Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstien, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 647

forekommer sjeldent, men legger også til at slike handlinger «er saa ukjendte hos os, at der ikke er Opfordring til at tage dem med.»⁵³

Sett i lys av disse uttalelsene av både Dahl og Stang kan det argumenteres for at det var to hovedårsaker til at kvinner ble utelatt i §18-21. Den første var at sex mellom kvinner forekom så sjeldent, spesielt innenfor rettslige rammer. Den andre årsaken var at det var så lenge siden forrige gang det hadde vært en straffeprosess for sex mellom kvinner. Som Dahl uttalte; det var ikke *nødvendig* å inkludere kvinner.

Skjoldhammer har undersøkt to høyesterettssaker fra 1847 og 1854. Dette er de to eneste rettssakene behandlet i høyesterett som handlet om sex mellom kvinner. Det er grunn til å tro at det er dette Dahl og Stang viser til da de uttaler at det er lenge siden sist slike saker ble bragt for retten. Det Skjoldhammer har funnet i sine undersøkelser av disse to rettssakene er interessant å sammenligne med uttalelsene i protokollen av Odelstinget. Oppfattelsen av at det ikke var nødvendig å inkludere kvinner, kan sees også tilbake i tid. Skjoldhammer viser til at på 1800-tallet var det anerkjent at kvinner kunne søke seksuell tilfredsstillelse. Likevel, var kvinner, spesielt i de øvrige sosiale klassene, ansett som uskyldige. Også kvinner som levde sammen og hadde et kjærlighetsforhold, kunne ofte bli sett på som normalt og uskyldig, så lenge et seksuelt forhold ble diskutert⁵⁴. Dette synet på kvinner som uskyldige kan argumenteres for å være en tredje årsak til at Dahl og Stang ikke følte det var nødvendig å inkludere kvinner i §18-21.

Anette Halvorsen Aarset presenterer en fjerde årsak som kan ligge til grunn for bestemmelsen om å ekskludere kvinner fra ordlyden. Dette blir ikke spesifikt nevnt av politikerne, men ved å se på Aarsets funn, kan argumentene tolkes i lys av dette. For å kunne straffe mennesker etter §18-21, var det et krav om at forbrytelsen måtte fullbyrdes. Det måtte ha foregått homoseksuelle handlinger hvor penetrering eller ejakulasjon forekom. Skjoldhammers undersøkelser av rettssakene i 1847 og 1854, viste at store deler av rettssakene handlet om det hadde forekommet penetrering. Dette var på grunn av forståelsen av at dette måtte forekomme for at det kunne defineres som sex, eller omgjengelse mot naturen. Når den nye §18-21 ble presentert i 1889, er det rimelig å anta at denne forståelsen av sex fortsatt var til stede. Sex

---

⁵³ Uttalelse Emil Stang: Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstienende, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*: 647

⁵⁴ Skjoldhammer: 8

mellom kvinner ville ikke oppfylle de kravene Aarset beskriver. Masturbasjon falt utenfor disse rammene, og på grunn av «forståelsen» av kvinnelig seksualitet, havnet derfor kvinnelig samleie også utenfor⁵⁵. Derfor kan det argumenteres for at det kan være en fjerde årsak til at politikere ikke så det nødvendig å inkludere kvinner i den nye ordlyden av §18-21

3.1.5 Oppsummering

Hvorfor ble straffeloven endret i 1889, og hvorfor ble bare menn nevnt?

Det var to hovedårsaker til at det ble foreslått en endring i ordlyden i §18-21 av Straffeloven. Den første årsaken var innføringen av Jury-loven. Rettsvesenet var avhengig av at juryen kunne forstå lovene de ble presentert, og «omgjengelse mot naturen» ble ansett for å være for uklart til denne ordningen. Den andre årsaken debatten om hvilke seksuelle handlinger som skulle gå inn under loven. Målet var å kunne straffe den «passive» aktøren ved homoseksuelt samleie i like stor grad som de tidligere hadde straffet den «aktive» aktøren.

Årsaken til at kvinner ble utelatt i den nye ordlyden av §18-21 er flere. De to årsakene som kommer tydeligst frem er hvordan det ble oppfattet at sex mellom kvinner forekom så sjeldent. Den andre var at det hadde gått mange år siden en rettssak mot to homoseksuelle kvinner hadde foregått. Dette ble lagt til grunn for å mene at det ikke var nødvendig å inkludere kvinner inn i loven. Det kan argumenteres for at det er to underliggende årsaker til. Den første av disse to var at kvinner ble stort sett ansett som «uskyldige», og med det hadde de ikke seksuelle følelser eller lyster. Den andre handlet om fullbyrdelse av forbrytelsen for at det kunne være brudd på §18-21. Det ble ansett som nødvendig at penetrering måtte til for at det kunne kalles sex. Dette la de til grunn for å argumentere for at sex mellom kvinner ikke var mulig. Denne oppfatningen kan argumenteres for å være en underliggende årsak. Forslaget av den nye loven bifalles mot 14 stemmer⁵⁶.

---

⁵⁵ Aarset, 2000: 61

⁵⁶ Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstienende, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven*

3.2 Lagtinget 1902

3.2.1 Protokollen av møte 19. februar 1902

I 1902 ble det lagt frem nok et forslag til endring i Straffeloven §18-21. Også denne gangen ble ordlyden endret. I denne lovendringen ble det tilføyd at påtale bare skulle foregå hvis det krevdes av allmenne hensyn. Videre ble det også i denne lovendringen ble diskusjonen om kvinners seksualitet og inkludering i denne paragrafen løftet frem. I tillegg i den nye Straffeloven ble §18-21 omgjort til å nå være §213⁵⁷. Forhandlinger knyttet til den nye Straffeloven foregikk i Lagtinget i årene 1901 til 1902. Protokollen jeg skal undersøke er fra denne forhandlingen, og er fra et møte 19. februar 1902 angående Straffeloven §213, digitalisert på Stortinget sine nettsider. Lik protokollen fra 1889, ble det i denne protokollen fokusert på første og siste del av straffelovsparagrafen §213, og den setningen som omhandler utugtig omgjengelse med dyr blir valgt bort. Denne er ikke relevant til min problemstilling, og blir heller ikke diskutert i forhandlingene i Lagtinget 19. februar 1902.

Også i denne lovendringen var det bare menn som var nevnt. Det var likevel noen endringer i §213 fra §18-21 av 1889. Strafferammen fikk et maksimum antall år på bare 1 år. Tidligere hadde maksimum 3 år, selv om vanen var seks måneder. I tillegg ble «legemlig Omgjængelse» (innført i 1889) endret til «utugtig Omgjængelse». Straffeloven §213 ble lagt frem for forhandlinger for Lagtinget slik:

§213: Finder utugtig omgjængelse sted mellem personer af mandkjøn, straffes de, der heri gjør sig skyldige, eller som medvirker dertil, men fængsel indtil 1 aar. Med samme straf ansees den, som har utugtig omgjængelse med dyr, eller som medvirker dertil. Paatale finder alene sted, naar det paakræves af almene hensyn.⁵⁸

Protokollen av forhandlingene i Lagtinget 19. februar omhandler debatten rundt vedtakelse av forslaget til ny lov, samt diskusjoner om eventuelle endringer. Målet med denne nye ordlyden var at flere homoseksuelle handlinger skulle kunne straffes, enn det som ble resultatet i 1889. Dette inkluderte handlinger som for eksempel onani. I tillegg ble «Paatale finder alene Sted,

---

⁵⁷ Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213*

⁵⁸ Lagtinget (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213: 204*

naar det paakræves af almene Hensyn.» inkludert. Den nye loven åpner opp for å straffe flere seksuelle handlinger, og var det som kan tolkes som en strengere lov. Til tross for dette, gjorde den siste setningen i loven slik at ikke mange ble straffeforfulgt etter denne loven, så lenge det ikke «forstyrret» allmennheten. Debatten preges av Gunnar Magnus Kjølstad Graarud sitt forslag om å endre den foreslåtte loven til å ha en kjønnsnøytral ordlyd, for å kunne inkludere kvinner.

Personene sentral i denne protokollen var Gunnar Magnus Kjølstad Graarud, Gustav Theodor Baumann og Ole Anton Qvam. Det er disse personene som uttaler seg i denne protokollen. Graarud var en stortingsrepresentant under partiet Høyre, i tillegg til å være utdannet lege. Baumann var en jurist og stortingsrepresentant knyttet til partiet Venstre. Ole Anton Qvam betegnes i denne protokollen som statsråd. Han var også under partiet Venstre og utdannet jurist⁵⁹.

3.2.2 Hvilke forestillinger om kvinnelighet og kvinnelig seksualitet kom til syne i debatten?

Gunnar Magnus Graaruds bakgrunn som lege kommer til syne i forhandlingene i Lagtinget 19. februar 1902. I disse forhandlingene om §213 handler det om Graaruds forslag til å bytte ut «mandkjøn» med ordene «samme kjønn». Hovedargumentet Graarud presenterer for Lagtinget er hvordan den foreslåtte loven har det han kaller en lakune, et «hull», som vil hindre rettsforfølgelse av «utugtige» handlinger som Graarud mener loven skal dekke. Han argumenterer for at bruken av «samme kjønn» vil være nok til å kunne dekke dette hullet loven har. Videre viser han til at det han mener er formålet med loven, det å kunne straffe flere «utugtige» handlinger, ikke vil være tilstrekkelig i det presenterte forslaget.

Videre argumenterer Graarud for å bytte ut «mandkjøn» med «samme kjønn» ikke bare handler om et hull i den foreslåtte loven. Det handler også at kvinnelig homoseksualitet ikke bare er tilfellet, men han hevder at homoseksualitet skjer om ikke oftere mellom kvinner enn mellom menn. Derfor mente han at det ville være riktigere å bruke det som er et kjønnsnøytralt uttrykk; samme kjønn. Videre bruker han ordene «naturhistorisk riktig» og «min

---

⁵⁹ Lindstøl, 1914a: 62, 293; Lindstøl, 1914b: 698-699

naturhistoriske innsikt»⁶⁰. Naturhistorisk blir nevnt to ganger på kort tid i hans tale, noe som kan fremheve hans medisinske og vitenskapelige erfaringer og kunnskaper som et indirekte argument til hans uttalelser. Graaruds uttalelser knyttet til kvinnelig homoseksualitet, kan sees i sammenheng med utviklingen av stadig nyere interesse og forskning innenfor temaet homoseksuelle.

Gustav Theodor Baumann på den andre siden, motsatte seg Graaruds forslag om bytte av ordlyden i den foreslåtte loven, og hans første uttalelse i denne protokollen er: «Jeg kan ikke for mit vedkommende anbefale, at det forslag bliver vedtaget»⁶¹. I protokollene fra 19. februar 1902 i Lagtinget uttalte han «Allerede fra kommissionsudkastet af har man havt den opfatning, at det ikke bør udstrækkes til at gjælde kvinder.»⁶². Baumann viser til at forrige gang denne straffeloven ble diskutert i 1889 ble det bestemt at den ikke skulle inkludere kvinner, og at siden dette allerede er diskutert, er det ikke nødvendig å fortsette denne debatten. Videre fortsetter han:

Jeg kunde nævne en anden ting ogsaa; men jo mindre man rører op i denne art forbrydelser eller denne art utugtige handlinger, desto bedre er det. Principet for hele paragrafen er jo kun paatale af nødvendighedshensyn [...]. Jeg vil ikke paa nogen maade anbefale forslaget.⁶³

Et av Baumanns argumenter som han presenterer, handler om siste ledd av §213 som presentert, nemlig hvordan påtale bare skal skje om det kreves av nødvendighetshensyn. Baumann presiserer at paragrafen omhandler at påtale bare skal finne sted hvis det er nødvendig. Dette kan tolkes som et mer nøytralt argument da dette er en del av den foreslåtte paragrafen. Baumanns andre argument derimot, er preget av det som kan tolkes som mer personlig mening. Han sier at det er bedre jo mindre temaet diskuteres i Lagtinget.

Ole Anton Qvam var den siste av tre personer til å uttale seg i denne protokollen. Qvam var

---

⁶⁰ Uttalelse Gunnar Magnus Kjølstad Graarud: Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213* s. 204

⁶¹ Uttalelse Gustav Theodor Baumann: Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213* : 204

⁶² Uttalelse Gustav Theodor Baumann: Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213* : 204

⁶³ Uttalelse Gustav Theodor Baumann: Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213* : 204

en del av Venstre-regjeringen, og omtales i denne protokollen som Statsråd Qvam. Det som er interessant her, er å sette Qvams uttalelser i lys av hans politiske karriere. Han var gift med kvinnerettsforkjemperen Frederikke Qvam, og var selv medlem av Norsk Kvinnesaksforening. Han ble betraktet som en liberal politiker, ofte med uttalelser for kvinnekampen⁶⁴. Qvam sine uttalelser i forhandlinger angående Straffeloven 19. februar 1902 kan også være tvetydige. Hans hovedargument baserer seg mest på at staten ikke skal blande seg i det private livet til folket for mye. «Skulde man nu endogsaa gaa videre til at granske forhold, som hører til dem, som menneskene da virkelig slet ikke bør befatte sig med?»⁶⁵.

Slik som Baumann starter Qvam sin uttalelse med å konsekvent motsette seg Graarud sitt forslag om endring i ordlyden i den presenterte §213.

Skal vi mandfolk her tage os til at indføre en ny straffebestemmelse om et forhold, som jo aldeles ikke passer til dette? Legemlig omgjængelse, kjønslig omgjængelse mellem to kvinder – har man hørt noget saadant? Det hører jo til de umulige ting. Man kunde jo ligesaa godt da gaa saavidt, at man indførte en straf for onani eller sligt. Nei det byder mig imod.⁶⁶

Likevel, Qvam sine uttalelser i denne protokollen kan tolkes som å motsi seg selv. For det første argumenterer han for å beskytte det private liv ved å si: «Skal vi mandfolk her tage os til at indføre en ny straffebestemmelse om et forhold, som jo aldeles ikke passer til dette?». Her stiller han spørsmål til at de menn involvert i denne forhandlingen i det hele tatt har rett til å gjøre slike beslutninger, når det ikke er akkurat dem som blir påvirket av dette. Det handler både om kvinners rettigheter og ekskludering i både samfunnet og i lovvedtak, men også hvordan slike forhold hører til det private, slik som onani hører til det private. I lys av hans politiske bakgrunn som støttespiller av kvinners rettigheter, er denne uttalelsen interessant, da den fremhever dette politiske synet. Likevel, han sier også at dette hører til «de umulige ting». I sine argumenter stiller han først spørsmål om de som politikere har rett til å bestemme over slike forhold, men like etter uttaler han at dette likevel ikke er et fenomen som skjer.

---

⁶⁴ Lindstøl, 1914b: 698-699

⁶⁵ Uttalelse Ole Anton Qvam: Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213* : 205

⁶⁶ Uttalelse Ole Anton Qvam: Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213* : 205

Som vi ser, er det delte meninger om forhandlingene av straffeloven §213, både loven skal omfatte både kvinner og menn, men også om hvorvidt slike tema som omhandler homoseksualitet skal diskuteres og «røre opp i» slik som Baumann uttrykker. Mot Baumanns meninger og uttrykk i hvorvidt slike tema skal diskuteres, uttaler Graarud «[...] man faar ikke være alt for fin, man faar ikke hae for meget glacehandsker paa sig, naar man behandler den sort ting.»⁶⁷. Graarud sine argumenter baserer seg på det «naturhistoriske» og da hans medisinske bakgrunn. Uttalelsene av Qvam, slik som at det hører til det umulige, baserer seg ikke på det medisinske, men kan heller tolkes å være av hans personlige meninger.

Baumanns fokus på om hvorvidt temaet om homoseksualitet, da spesielt kvinnelig homoseksualitet skal diskuteres, åpner for å undersøke en underliggende tanke om kvinnelig homoseksualitet. Han understreker at det allerede er bestemt av Straffelovkommissjonen å ikke inkludere kvinner i loven. Sett i lys av datidens verdier og moralske tanker, kan det tenkes at Baumann her mener det er enda verre at kvinner kan være homoseksuelle, enn menn. Dette er fordi måten han avviser hvordan dette skal tas opp, og dette kommer frem på en måte hvor det synes at det å diskutere om kvinner kunne være homoseksuelle, var en forferdelig ting.

Både Halsos og Johansen mener det er også grunn til å tro at tross for mulig underregistrering av dommer og rettssaker mot homoseksuelle, var det også ikke stor rettsforfølgelse av de personene, tross innførelsen av en strengere lov⁶⁸. Halsos og Johansen mener at årsaken til at en ofte ikke ble straffeforfulgt så lenge det var diskresjon i homoseksuelle forhold. Dette var mye på grunn av datidens syn på homoseksualitet, og at dette var en sykdom som kunne «smitte» eller «læres». På grunn av dette ville staten og rettsinstansene holde slike saker «skjult» for befolkningen til en viss grad. Derfor kunne det være «tillatt» med homoseksuelle forhold hvis en var diskre og ikke synlig, at det ikke var en «plage» for allmennheten⁶⁹. Dette underbygges av Baumanns uttalelse med at det er bedre å begrense diskusjoner angående homoseksualitet, spesielt så ikke kvinner blir smittet. Debatten om diskresjon angående temaet homoseksualitet var også tilfellet i 1889 under forhandlingene i Odelstinget. Før §18-21 ble lest opp, ble dørene lukket, og media sendt ut av salen⁷⁰.

---

⁶⁷ Uttalelse Gunnar Magnus Kjølstad Graarud: Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213* : 205

⁶⁸ Halsos, 2001: 116; Statistisk sentralbyrå 1953 i Johansen 2019: 90-91

⁶⁹ Halsos 2001; Johansen 2019: 92

⁷⁰ Odelstinget. (1889, Juni 6). Stortingstiende, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget. (nr. 85) *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven.*:

Det som er interessant å merke er forskjellene i synet på kvinnelig seksualitet i protokollene av 1902. Uttalelsene av Qvam kan argumenteres for å være liberale i sin tid. Noe som skildrer en utvikling innen temaet. Melby har undersøkt utviklingen av synet på kvinnelig seksualitet. Ved hjelp av hennes begrep «seksuelt medborgerskap»⁷¹, oppsummerer hun enkelt denne utviklingen. Kvinnekampen satte i gang en politisk debatt, ikke bare om stemmerettigheter, men også seksualitet. Melby argumenterer for at denne utviklingen i samfunnet på starten av 1900-tallet stammet mest av at staten ble mer interessert i vitenskap, og å sette den i fokus i debatter, istedenfor religion som tidligere. Også Halsos fremhever hvordan vitenskapen fikk en større plass i samfunnsdebatten og i forståelsen av homoseksualitet. Han argumenterer for at en av årsakene til endringen av ordlyden i §213, var på grunn av en ny forståelse av hva homoseksualitet var. Denne nye forståelsen kom gjennom vitenskap og forskning⁷². Og med den økte interessen kom det også etter hvert mer forståelse av hva kvinnelig seksualitet var. Det er dette Melby viser til som et seksuelt medborgerskap⁷³. Vitenskap førte til større frihet hos kvinner. I protokollen av Lagtinget i 1902, kommer bruken av vitenskap i debatter til syne gjennom Graaruds argumenter. Det viser at til tross for at disse endringene har kommet i samfunnet, er det fortsatt litt eldre meninger som står igjen i den politiske debatten.

Til tross for samfunnsutviklingen var det to syn på kvinnelig seksualitet. Graarud erkjenner at kvinnelig homoseksualitet kan forekomme, selv hvor utenkelig det er. Bauman og Qvam motsetter seg dette til en viss grad. Aarset påpeker at homoseksuelle menn og kvinner ikke var likestilte. Dette er et godt ord for å beskrive datidens forskjell i synet på kvinnelig seksualitet mot mannlig seksualitet og det som kommer fram i protokollen av Lagtinget 1902⁷⁴.

3.2.3 Oppsummering

Den nye paragrafen i Straffeloven, §213 av 1902, fikk en ny ordlyd. Legemlig omgjengelse ble endret til utugtig omgjengelse. Dette åpnet for at flere seksuelle handlinger kunne straffes. I protokollen av Lagtinget 19. februar 1902 ble det, slik som i 1889, diskutert om kvinner

---

⁷¹ Melby, 2020: 423

⁷² Halsos, 2001: 56

⁷³ Melby, 2020: 423

⁷⁴ Aarset, 2000: 144, 146

skulle inkluderes i loven. Det er ulike forestillinger om kvinnelighet og kvinnelig homoseksualitet som kommer til syne i denne debatten. Denne protokollen gjenspeiler også en samfunnsutvikling siden Odelstinget 1889. Graarud presenterer forslag om å endre ordet mannskjønn til «samme kjønn». Med støtte i sin medisinske bakgrunn argumenterer han for at homoseksuelle handlinger mellom kvinner forekommer ofte. Graaruds forslag blir nedstemt av både Bauman og Qvam. Bauman fokuserer mest på at saken ikke burde diskuteres, kvinner ehyfiay. Qvam sine uttalelser gjenspeiler og datidens utvikling, men deler ikke Graaruds syn på kvinnelig homoseksualitet. Qvam kaller sex mellom kvinner for noe umulig, mens hans politiske syn som kvinneforkjemper allikevel kommer til syne. Graaruds forslag om endring i §213 ble med 17 stemmer ikke bifaldt.⁷⁵

3.3 Likheter og ulikheter mellom Odelstinget 1889 og Lagtinget 1902

Det er interessant å sammenligne disse to protokollene fra 1889 og 1902. Det finnes flere likheter og ulikheter. Dette til tross for samfunnsutviklingen i de 13 årene mellom de to protokollene. En likhet mellom disse to protokollene er hvordan politikerne involvert uttrykker at temaer som homoseksualitet ikke bør diskuteres. I protokollen av 1889 kommer det fram en lengre diskusjon om det i det hele tatt skal diskuteres i forsamlingen. Også i 1902 er dette tilfellet, da mest uttrykt av Baumann.

En annen likhet mellom disse to protokollene er enkelte ord som brukes i argumentene. Spesielt ble ordet «avskyelig» lagt vekt på i begge protokollene. Ordet ble også brukt i sammenheng med at temaet ikke skulle diskuteres i slike forsamlinger. Slike avskyelige tema skulle ikke diskuteres foran hele Odelstinget eller Lagtinget. En tredje likhet er hvordan kvinnelig seksualitet ble forstått. Tross utviklingen i det medisinske miljøet fram til 1902 angående seksualitet, kommer dette ikke frem i protokollen av 1902 av andre enn Graarud. En siste likhet som er verdt å merke er at i begge protokollene uttaler politikerne at det er så lenge siden kvinnelig homoseksualitet hadde blitt behandlet i rettsvesenet, og det er derfor hverken nødvendig eller relevant å inkludere kvinner i ordlyden. I tillegg til at flere steder i protokollen kommer det til syne en oppfatning om at sex mellom kvinner egentlig ikke forekommer. En siste likhet som er verdt å merke, er hvordan i begge protokollene er det

---

⁷⁵ Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213*

politikere som mener at de foreslåtte lovene var mangelfulle. Det er interessant at den bearbejdede §213 blir presentert i 1902, blir likevel sett på som svært begrenset, når den ble omformulert for å være mer inkluderende.

Forskjellen mellom disse to protokollene er for det meste hvordan argumenter brukes. Det er en endring i ordbruk og hva politikerne baserer sine argumenter på. I 1902 brukes baseres flere argumenter på det medisinske og vitenskapelige, som uttalelsene av Graarud. Det kan argumenteres for at Qvams argumenter hører til den politiske samfunnsdebatten angående kvinnerettigheter. I protokollen av 1889 er det flere argumenter som bunner i hva som er moralsk riktig. I tillegg brukes ord som avskyelig og motbydelig i en større grad enn i Lagtinget i 1902. Til tross for de mange likhetene knyttet til synet på kvinnelig seksualitet i begge protokollene, kan det likevel sees en liten utvikling i samfunnet på dette temaet. Graarud sine argumenter som er basert på det medisinske og Qvam sine uttalelser om at dette temaet er ikke noe de som menn har rett til å bestemme for mye over.

Kapittel 4: Konklusjon

Gjennom 1800-tallet var homoseksualitet ulovlig i Norge, men i 1889 ble straffeloven som kriminaliserte «omgjængelse imod naturen» nærmere konkretisert. Menn ble nå eksplisitt nevnt, mens kvinner ble utelukket. Likevel ble det i de neste tiårene debattert om kvinnelig homoseksualitet burde inkluderes. I denne oppgaven har jeg undersøkt hvorfor ble straffeloven endret i 1889, og hvorfor ble bare menn nevnt. I tillegg har jeg sett på hvilke forestillinger om kvinnelighet og kvinnelig seksualitet, som kom til syne i debatten rundt planlagte lovendringer 1902.

Straffeloven ble i 1889 endret av to årsaker. Den ene var innføringen av Jury-loven i 1887 i Norge. Denne innføringen krevde at mye av Straffeloven måtte omskrives, slik at en jury kunne forstå lovtekstene og gi et klart ja eller nei svar. Den andre årsaken var å ha mulighet til å straffe flere homoseksuelle handlinger, spesielt passiv sodomi. Denne foreslåtte loven var det flere som motsatte seg. Ikke på grunn av at de ikke ville straffe det passive sodomi, men fordi de mente at den nye ordlyden i §18-21 var for begrenset til å gjøre nytte for seg. Statsråd Dahl og Bech var de to som mente den nye ordlyden ikke var en forbedring, men ville heller gjøre mange seksuelle handlinger «straffri».

Det er fire grunner som kommer til syne gjennom denne protokollen angående hvorfor bare menn ble nevnt i §18-21. Det første argumentet for å ikke inkludere kvinner, var at homoseksualitet blant kvinner forekom så sjeldent. Det andre argumentet var at det var så lenge siden homoseksualitet blant kvinner hadde vært i rettsvesenet. Ved hjelp av disse to argumentene, uttrykte Dahl at det ikke var *nødvendig* å inkludere kvinner i ordlyden. De to siste argumentet for at kvinner ikke skulle inkluderes, kan sees på som bakenforliggende. Det som da ligger til grunn, er i meninger i samfunnet rundt 1889. Det første av disse er hvordan kvinner ble sett på som seksuelt uskyldige. Det at kvinner hadde seksuelle følelser var ikke noe som var vidt akseptert rundt 1889, spesielt ikke i borgerklassen. Den siste er hvordan visse krav må oppfylles for å kunne dømme en person. For å kunne dømme en person etter §18-21, måtte forbrytelsen fullbyrdes. Altså, alle krav måtte oppfylles. Synet på kvinnelig seksualitet og homoseksualitet på denne tiden gjorde at følgen av dette ble at kvinner ikke kunne bryte §18-21, da kvinnelig homoseksualitet ikke fylte alle kravene. Forståelsen av sex, var at det måtte være en mann til stede.

Det er nye og forskjellige forestillinger om kvinnelig seksualitet og homoseksualitet som kommer frem i protokollen av Lagtinget 1902. Graarud, basert på sin medisinske bakgrunn, argumenterer for at kvinnelig homoseksualitet forekommer, og at det derfor er nødvendig å inkludere kvinner inn i ordlyden på §213. Baumann, på den andre siden, anerkjenner ikke at kvinnelig homoseksualitet forekommer, og vil heller ikke diskutere dette temaet mer enn nødvendig. Et midtpunkt mellom Graarud og Baumann, er Qvam. Han støtter Baumann i at kvinnelig homoseksualitet ikke er noe som forekommer, men på den andre siden, gjenspeiles samfunnsutviklingen også i hans uttalelser. Han stiller spørsmål til hvorvidt de som menn har rett til å bestemme over kvinner og deres seksualitet på denne måten.

Som vi har sett gjennom protokollene har det kommet frem flere forskjellige syn på kvinner og kvinnelig homoseksualitet. Slutten av 1800-tallet og starten på 1900-tallet var en stor tid for kvinnekampen, og dette gjenspeiles til en viss grad i protokollene av Odelstinget 1889 og Lagtinget 1902. Det har vært interessant å se på både likheter og forskjeller mellom de protokollene. Ved å undersøke disse, gir det et innblikk i samfunnsutviklingen på den tiden. I tillegg viser også protokollene hvor denne samfunnsutviklingen ikke helt har nådd frem.

Kilder og litteratur

Primærkilder:

Kongeriget Norges Criminallov af 20de August 1842: Attende Capitel. Om Løstgithed §21. (1842, August 20de). 68. Skien; digitalisert. Hentet Mai 2023 fra

https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2016112127008?page=69

Lagtinget. (1902). Stortingstiende indeholdende en og femtiende ordentlige Stortings forhandlinger 1901/1902 II Forhandlinger i Lagtinget. *Møde den 19de februar kl. 10 form. - ang. Straffeloven §213*, 204-205. Kristiania: Centraltrykkeriet; digitalisert.

Hentet Februar 2023 fra [https://www.stortinget.no/no/Saker-og-](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1901-02&paid=8&wid=a&psid=DIVL703&pgid=a_1658&vt=a&did=DIVL927)

[publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1901-02&paid=8&wid=a&psid=DIVL703&pgid=a_1658&vt=a&did=DIVL927](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1901-02&paid=8&wid=a&psid=DIVL703&pgid=a_1658&vt=a&did=DIVL927)

Odelstinget. (1889, Juni 6). Storthingstiende, Storthingsforhandlinger 1889, Forhandlinger i Odelstinget (nr. 85). *Eftermiddagsmøde den 6te Juni ang. forandr. i Straffeloven*,

642-649. Kristiania: Det Steenske Bogtrykkeri; digitalisert. Hentet Februar 2023 fra

[https://www.stortinget.no/no/Saker-og-](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1889&paid=8&wid=a&psid=DI)

[publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1889&paid=8&wid=a&psid=DI](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1889&paid=8&wid=a&psid=DI)
[VL186&pgid=a_0662&vt=a&did=DIVL338](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1889&paid=8&wid=a&psid=DI)

Litteratur:

Halsos, M. S. (2001). §213 i almindelig borgerlig straffelov av 1902: homoseksualitet i Norge og rettslige sanksjoner mot den fra slutten av 1800-tallet til 1972. *Masteroppgave i historie*. Oslo: Institutt for kriminologi og rettsosjologi, Avdeling for kriminologi, Universitetet i Oslo.

Johansen, H. M. (2019). *Skeive linjer i norsk historie: frå norrøn tid til i dag*. Oslo: Samlaget.

Lindstøl, T. (1914a). *Stortinget og Statsraadet 1814-1914: Iste bind, Biografier, Iste del A-K*. Kristiania: Det Steen'ske Bogtrykkeri.

Lindstøl, T. (1914b). *Stortinget og Statsraadet 1814-1914: Iste bind, Biografier, 2den del L-Ø samt tillæg*. Kristiania: Det Steen'ske Bogtrykkeri.

- Melby, K. (2020). Del 4 - Husmortid. I G. Hagemann, K. Melby, H. Roll-Hansen, H. Sandvik, & I. Øye, *Med kjønnsperspektiv på norsk historie* (3. utg., ss. 327-430). Oslo: Cappelen Damm Akasemisk.
- Skjoldhammer, T. L. (2018, 06 16). Forargeligt og Uteerligt Forhold. Rettsforfølgelse av sex mellom kvinner på midten av 1800-tallet i Norge. *Masteroppgave i historie*. Bergen: Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen. Hentet fra <https://hdl.handle.net/1956/18144>
- Aarset, A. H. (2000). Rettslig regulering av homoseksuell praksis 1687-1902. *Bearbeidet utgave av forfatters særavhandling til juridisk embetseksamen*. (H. Jakhelln, Red.) Oslo: Rettshistoriske studier nr. 5 Institutt for offentlig retts skriftserie 2/2000. Hentet Mars 2023 fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2014101408326?page=0

